

Швець Світлана Леонідівна

Міграційні потоки в країни ЄС: виклики та шляхи регуляції

УДК 3:32:314.1

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-3.11>

Швець Світлана Леонідівна
кандидат політичних наук,
викладач кафедри
політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-2886-1537

В статті розглянуто трансформацію міграційних потоків в країни ЄС, а також виклики для держав та шляхи регуляції міграційних потоків. Визначено, що міграційний потік не можна зупинити, та міграція це стало явище, яке завжди супроводжувало людське суспільство протягом його розвитку. Однак тенденція пошуку кращого місця для проживання та переміщення з регіонів, що мають економічні та соціально-політичні проблеми до стабільних та більш багатих зберіглася й досі. Тому європейський регіон залишається регіоном-реципієнтом для більшості міграційних потоків з Близького Сходу та країн Магрибу. З початком відкритої та повномасштабної війни Росії проти України збільшилася кількість міграційних потоків з України, тому прикордонні країни Європи отримали додатковий виклик та навантаження на свою політичну систему. Міграційні процеси мають як позитивні, так і негативні наслідки для країн-донорів та країн-реципієнтів. Про це неодноразово згадували як українські, такі зарубіжні дослідники. Сучасні міграційні потоки, спричинені біженцями, інтенсифікують рух людей по міграційним коридорам (включаючи трудові та освітні), що спонукає держави-реципієнти модернізувати міграційну політику та управляти новим міграційним потоком. Наразі є інтенсифікація міграційних потоків в прикордонні країни з Україною (Польща, Словаччина, Румунія, Молдова, Угорщина), але основний міграційний коридор залишається між Україною та Польщею. В статті визначається, що інтеграція мігрантів в суспільство це більше реалії, ніж необхідність, оскільки ця тактика показала свою ефективність під час міграційної кризи 2015 року. Також досліджується модель циркулярної міграції, яка частково вирішує проблеми як країн-донорів міграції, так і країн-реципієнтів.

Обґрунтовано, що вимушена міграція українців призводить до нових імміграційних викликів та спонукає уряди модернізувати напрямки міграційної політики або її окремі положення. Так, одним з пріоритетних напрямків є соціалізація іммігрантів, який активно продовжується і надалі. Міграційна криза 2015 року показала необхідність та важливість цього напрямку. Інтеграція іммігрантів в суспільство є важливою складовою будь-якої міграційної політики.

Ключові слова: міграція, міграційний процес, інтеграція іммігрантів, міграційна політика, трансформації, регуляція міграційних потоків.

Вступ. Міграційні процеси залишаються у фокусі досліджень вже не один рік. Проблема регуляції та управління міграційними потоками цікавить уряди різних країн, але вирішення цих питань потребує комплексного дослідження та індивідуального підходу. Протягом історії існування людства населення постійно переміщувалося в пошуку кращого життя та відкритті нових горизонтів. Ускладнення соціально-економічних зв'язків призвело до ускладнення вирішення міграційних проблем та відповіді на виклики, пов'язаних з міграцією. Остання десятиріччя європейські країни, США та Австралія є найбільш привабливими країнами-реципієнтами для міграційних потоків, що є підтвердженням теорії спрямування міграційних потоків в більш розвиненні та економічно сильніші регіони.

Мета та завдання. Метою цієї статті є визначення викликів, спричинених міграцією, та шляхи регуляції міграційних потоків країнами ЄС. Об'єктом дослідження є міграція, предметом дослідження – виклики міграції для країн ЄС та шляхи регуляції міграційних потоків. Основними завданнями є дослідження викликів сучасних міграційних процесів для держав та пошук нових шляхів управління міграцією.

Методи дослідження. Методи дослідження корелюють з метою та завданням дослідження. Відповідно до них були використані метод аналізу та синтезу, історичний та компаративний методи.

Результати. Після закінчення Другої світової війни європейські країни провадять політику залучення населення інших країн з метою відродження власних економік. Роки «звільнення Африки» та наслідки отримання незалежності країнами Африки призводять до інтенсифікації міграційних потоків в країни Європи як найбільш сприятливий та географічно близький регіон. Однак в ці роки не приймається активних рішень щодо подолання кризових явищ міграції. Подальші роки продукують передумови міграційних криз, але не пропонується урядових рішень щодо ефективного управління міграційними потоками. Однією з наймасштабніших міграційних криз, з якою зіштовхнулися країни ЄС, стала криза 2015 року. Криза, спричинена провалом політики мультикультуралізму та накопиченими проблемами соціально-політичного та економічного характеру, викликала широкий резонанс у всіх сферах суспільства в різних країнах та стала питанням номер один для обговорення.

Міграційні процеси є одним із викликів не лише для суспільства, а ще й для державної влади,

економічної системи, системи юриспруденції. Відповіді системи на виклики сформували позитивні та негативні наслідки міграційних процесів. «Протягом десятиліть міграція до сучасних розвинених країн була орієнтована на роботу. Однак світова нафтова криза поклала край цьому типу міграції в більшості розвинених країн, зберігши лише сімейну та гуманітарну міграцію» [4].

Проблеми міграції обговорювалися на різних майданчиках, та пропонувалися різні проекти для подолання кризи і шляхів управління міграцією. Більшість дискусій призводять до появи тези, що міграцією не можна управляти, але можна провадити політику, що буде сприяти регуляції міграційних потоків. «Зіткнувшись із серйозними труднощами щодо інтеграції попередніх груп мігрантів у їхні суспільства, уряди приймаючих країн почали бути більш вибірковими у своїй імміграційній політиці. Вони, як правило, націлювалися на тих мігрантів, які можуть краще задовольнити їхні потреби ринку праці та легко інтегруватися у свої громади. Нова політика також допомогла приймаючим країнам принести певну стабільність у потік мігрантів. Зайве говорити, що така політика створила нові наслідки для економіки країн-відправників. Найбільше згадується про втрату кваліфікованих кадрів у багатьох країнах походження» [4].

В кожній країні є прихильники та противники міграції, які використовують міграційні процеси як засіб збільшити власну популярність та здобути прихильність електорату. Популізм не має обґрунтування певним процесам і заходам, але розколює суспільство, що є вигідним для окремих політичних сил особливо під час виборів. Однак він не дає відповіді на міграційні виклики, тож шляхи регуляції міграційних потоків кожна країна обирає самостійно з урахуванням зовнішньої та внутрішньої політики, специфіки міграційного потоку, геополітичного розташування країни.

«ЄС ухвалив різні правила для управління легальними міграційними потоками, обробки запитів на надання притулку та повернення нелегальних мігрантів» [3]. До елементів управління міграційними потоками належить переселення, трудова міграція кваліфікованих кадрів, інші легальні трудові потоки (студенти та науковці).

«Переселення дозволяє біженцям, які потребують захисту, легально та безпечно потрапити до ЄС, не ризикуючи своїм життям, здійснюючи небезпечні подорожі. З 2015 року успішні схеми переселення, спонсоровані ЄС, допомогли понад 98 000 найбільш уразливих людей, які потребують міжнародного захисту, знайти притулок у Європейському Союзі. Перед реалізацією кожної схеми переселення країни ЄС оголошують свої обіцянки щодо кількості біженців, які вони планують прийняти. Разом із програмами гуманітарного прийому країни-члени ЄС наразі запропонували захист

близько 130 000 осіб: У 2016 році Європейська комісія запропонувала постанову про встановлення рамок переселення в ЄС для забезпечення безпечних і законних шляхів до міжнародного захисту для тих, хто цього потребує. Таким чином ЄС перейде від спеціальних схем переселення до більш стабільної системи з більшою стійкістю та передбачуваністю» [3]. Це може свідчити про розробку спільного правового каналу, який дозволить управляти міграційними потоками не лише на рівні ЄС, а й вийти поза його межі, створивши дорожню карту та рекомендації щодо правових шляхів захисту переселенців в ЄС.

«7 жовтня 2021 року Рада прийняла переглянуту директиву про синю картку. Нові правила ще більше гармонізують умови в'їзду та проживання для висококваліфікованих працівників з країн, що не входять до ЄС, і підвищують привабливість блакитної карти ЄС. Ця загальноєвропейська система прийому спрямована на залучення та утримання висококваліфікованих працівників, особливо в секторах, які стикаються з нестачею кваліфікації, зокрема шляхом: встановлення більш комплексних критеріїв прийому, сприяння мобільності всередині ЄС, полегшення возз'єднання сім'ї, спрощення процедур для визнаних роботодавців, надання дуже високого рівня доступу до ринку праці» [3]. «Зростаючий обсяг грошових переказів, створених трудовими мігрантами, і вплив цього фінансового потоку на розвиток і скорочення бідності в країнах-донорах є позитивним наслідком міграційних процесів. Визнання позитивного впливу грошових переказів на економіку країн, що розвиваються, є важливим і його необхідно заохочувати. У цьому контексті уряди країн-відправників повинні прийняти розумну курсову, грошово-кредитну та економічну політику, сприяти наданню банківських послуг, які забезпечують безпечний і своєчасний переказ коштів мігрантів. Вони також повинні сприяти створенню умов, необхідних для збільшення внутрішніх заощаджень і спрямування їх у продуктивні інвестиції. Проте міграція також може призвести до втрати найбільш кваліфікованих і найосвіченіших людських ресурсів у країнах, що розвиваються. Іншими словами, відтік мізків позбавляє державу доходів і не дозволяє країнам походження швидко повернути інвестиції, які вони зробили в освіту та навчання цих людей. Найсерйозніше, коли міграція передбачає від'їзд спеціалістів у таких секторах, як охорона здоров'я та освіта, вона може негативно вплинути на пропозицію та якість основних послуг» [4].

Як показує практика та дослідження, проблема витоку кваліфікованих кадрів є критичною для країн донорів, оскільки в більшості випадків мігранти приймають рішення залишатися в країні-реципієнті. «Дані опитування щодо частки іноземних випускників докторів філософії в галузі науки

і техніки, які залишаються за кордоном, показують, що 79% докторантів 1990-1991 років з Індії та 88% тих з Китаю все ще працювали в Сполучених Штатах у 1995 році. Натомість лише 11 % корейців і 15 % японців, які здобули докторський ступінь у галузі науки та техніки (S&E) в університетах США в 1990-1991 роках, працювали в Сполучених Штатах у 1995 році. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), близько 300 000 фахівців з африканського континенту живуть і працюють в Європі та Північній Америці. За деякими оцінками, вважається, що до третини фахівців з науково-дослідних робіт із країн, що розвиваються, проживають у регіоні ОЕСР» [4]. З метою запобігання витоку кваліфікованих кадрів багато дослідників пропонують моделі циркулярної міграції, яка є легальним переміщенням кваліфікованих трудових кадрів та одним із видів міграційного менеджменту. Концепція циркулярної міграції не новою, але з плином часу зазнала змін з урахуванням потреб часу та геополітичним розташуванням регіону. Серед українських дослідників це питання досліджували І. Грінько, О. Малиновська, Т. Мірошніченко та ін., серед зарубіжних дослідників варто виокремити З. Ванкову, Г. Хьюго, А., Рахіма, С. Каріма та інших. «Політична ідея сприяння циркулярній міграції увійшла на порядок денний Європейського Союзу більше десяти років тому як частина всесвітнього галасу серед міжнародників організацій, що він може забезпечити «потрійне вигрешне рішення», яке принесе користь усім. Це стало зрозуміло, що Європейська комісія хоче сприяти цьому типу міграції таким чином, щоб забезпечити певний ступінь законної мобільності мігрантів туди й назад між двома країнами. Для держав-членів це «потрійне вигрешне рішення» забезпечить інструмент, який резонує з їхнім небажанням відкривати більше каналів для легальної міграції, постійного поселення та шляхів до натуралізації, і це також зменшить будь-які нерегулярне перетримування. Оскільки циркулярна міграція нібито має тимчасовий характер, держави зможуть задовольнити свої потреби ринку праці і водночас відмовитися від інтеграційних проблем, пов'язаних із постійною міграцією» [6, с. 5]. Отже, циркулярна міграція є темою, яка набуває все більшого значення, для якої потрібна інформація для політики розвитку як на європейському, так і на світовому рівні, масштаби якої важко оцінити. Але у підсумку, «країни-відправники повинні будуть залучити цих емігрантів, щоб переконатися, що їх крихка економіка зможе утримувати достатню кількість висококваліфікованих фахівців для розвитку. Відновлення їх також може принести цінний досвід управління, підприємницькі навички та доступ до глобальних мереж. Однак досвід показує, що такі спроби здебільшого були марними. Одним із способів пом'якшити негативні наслідки витоку кваліфікова-

них робочих кадрів для країн-відправників є сприяння поверненню мігрантів та їх реінтеграції у рідні громади, а також розробка способів використання їхніх навичок. Заохочення повернення кваліфікованих мігрантів, які можуть зіграти вирішальну роль у передачі знань, навичок і технологій, також є загально визнаним способом вирішення проблеми відтоку мізків» [4].

Країни-члени ЄС зможуть підтримувати національні схеми для висококваліфікованих працівників паралельно зі схемою блакитної картки ЄС. Однак нові правила введуть низку положень, щоб гарантувати, що власники блакитних карток ЄС та їхні сім'ї не будуть у не вигідному становищі порівняно з власниками національних дозволів.

Інші легальні міграційні потоки, до яких відносяться студенти та науковці, також підлягають управлінню та контролю з боку держави, однак основна мета такої міграції – освітня, наукова та культурна складова. Найбільшою загрозою є перспектива залишення таких категорій іммігрантів в країнах-реципієнтах, та повернення до проблеми витоку кваліфікованих робочих кадрів.

«У 2016 році ЄС прийняв директиву, яка встановлює умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою дослідження, навчання, навчання, волонтерської служби, схем обміну учнями або освітніх проектів та роботи по службі»[4]. Окрім цього існують наукові програми (Erasmus+), програми академічної мобільності для студентів та викладачів, окремі програми для підприємців, тренінги. У програмі на 2021-2027 роки велика увага приділяється соціальній інтеграції, переходу на зелені та цифрові технології та сприянню участі молоді в демократичному житті. «Економіка ЄС залежить від великої кількості сезонних працівників з-за меж ЄС, оскільки вона стикається з дедалі більшою нестачею робочої сили. Рада та Парламент прийняли Директиву про сезонних працівників у 2014 році. У ній визначено умови, за яких громадяни країн, які не входять до ЄС, можуть в'їжджати та залишатися в ЄС як сезонні працівники. Це допомагає гармонізувати та спростити правила прийому в державах-членах, захистити сезонних працівників з-за меж ЄС від експлуатації та поганих умов праці, вирішувати проблему сезонних працівників з-за меж ЄС, які нелегально залишаються в ЄС» [4].

Окремо існують програми для об'єднання сімей, вимушених мігрантів та біженців. 27 квітня 2022 року Європейська комісія представила повідомлення, в якому викладено підхід до нової та сталої політики ЄС у сфері легальної міграції, залучення навичок і талантів, необхідних ЄС для вирішення проблеми нестачі робочої сили та відповіді на демографічні зміни в Європі. Міграційна криза загострила це питання та підкреслила необхідність покращення гармонізації процедур і стандартів надання притулку.

Війна в Україні загострила ці процеси, спричинивши нову хвилю вимушених мігрантів в країні ЄС. Після військового вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року ЄС швидко відреагував і продемонстрував солідарність у дії, допомагаючи нужденним людям. Це включало пряму гуманітарну допомогу, екстрену допомогу цивільного захисту, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто тікає від війни та в'їжджає до ЄС.

«За перший місяць повномасштабної війни Україну покинули 3,6 млн осіб. Ще близько 6,5 млн осіб, за оцінкою Міжнародної організації з міграції, залишили постійне місце проживання та переїхали всередину країни. У перші дні до пунктів пропуску на кордоні з країнами ЄС, насамперед з Польщею, були кілометрові черги. Щодня кордон перетинали до 150 тисяч осіб. Такі ж затори були і на виїздах з великих міст, які зазнали бомбардувань на початку війни. За даними Держприкордонслужби, станом на 20 березня 2022 року черги на кордоні з країнами ЄС значно скоротилися» [2].

«Вперше у своїй історії Європейський Союз активував Директиву про тимчасовий захист, яка встановлює правові норми, які допомагають керувати масовим прибуттям людей. Паралельно Єврокомісія швидко почала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місці та запобігання торгівлі людьми. Концепція готовності до міграції та кризових ситуацій ЄС збирає важливу інформацію, наприклад про прибуття біженців, щоб належним чином сприяти управлінню міграцією» [5].

Країнами-реципієнтами для українських біженців стали країни, які мають спільні кордони з Україною (Молдова, Румунія, Угорщина, Польща), країна Балтії та інші країни Європи та Америки. Як показують дослідження, максимальний потік мігрантів з України був спрямований в країни, що мають довготривалі відносини з Україною у сфері міграції. На думку польських дослідників М. Дужчика та П. Качмарчика, «початок війни в Україні вплинув на багато сфер політичного, економічного та соціального життя. Зокрема, втеча із зони бойових дій кардинально змінила міграційну ситуацію як в самій Україні, так і в багатьох країнах ЄС, включно з Польщею. Польща відіграє найважливішу роль серед країн, які приймають біженців війни з України, з приблизно 3,5 мільйонами осіб, які прибули до Польщі в період з 24 лютого до середини травня 2022 року. Як ми показуємо в цій статті, це явище зумовлене не лише географічним фактором (спільний кордон), а й через давню традицію (трудої) міграції між Україною та Польщею. Незважаючи на це, безпрецедентний наплив біженців війни явно викликає питання щодо майбутніх подій і викликів, пов'язаних із перебуванням українських громадян у Польщі. Цей внесок є спробою оцінити можливу майбутню кількість іммігрантів з України

в країні та вказує на пов'язані з цим проблеми. Зі зрозумілих причин ця спроба є предметом великої невизначеності. Однак представлені сценарії вказують на те, що незалежно від розвитку подій на лінії фронту, ми маємо зважати на те, що кількість іммігрантів з України в Польщі буде значно більшою в найближчий час, ніж на початку 2022 року, і це створює певні виклики для державних служб та державних установ у Польщі. Ми показуємо, що трудова імміграція до Польщі, криза на польсько-білоруському кордоні та приплив біженців війни з України змінили статус Польщі з типової еміграційної країни на імміграційну, не проходячи через проміжну фазу, тобто еміграцію» [1].

Висновки. Вимушена міграція українців призводить до нових імміграційних викликів та спонукає уряди модернізувати напрямки міграційної політики або її окремі положення. Так, одним з пріоритетних напрямків є соціалізація іммігрантів, який активно продовжується і надалі. Міграційна криза 2015 року показала необхідність та важливість цього напрямку. Інтеграція іммігрантів в суспільство є важливою складовою будь-якої міграційної політики. Однак окрім цього уряди мають низку проблем, що пов'язані з системою фінансування, соціального забезпечення, лікуванням тощо. Деякі уряди наразі готуються переглядати свою міграційну політику, оскільки високі бенефіти для іммігрантів та членів їх родин призводить до інтенсифікації міграційного потоку та до низки поточних проблем. Також це не влаштовує місцеве населення, яке починає відкрито або латентно виступати проти міграції та наполягає на закритті міграційних каналів, що в свою чергу привертає увагу популістів та дестабілізує політичну атмосферу всередині країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Duszczak M., Kaczmarczyk P. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. URL: The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges – Intereconomics
2. Forced migration and the war in Ukraine (February 24 — March 24, 2022). URL: Forced migration and the war in Ukraine (February 24 — March 24, 2022) | Cedoss
3. How the EU manages migration flows. URL: How the EU manages migration flows – Consilium (europa.eu)
4. Kul Ya. Opportunities And Challenges Of International Migration For Sending And Receiving Countries. URL: Opportunities And Challenges Of International Migration For Sending And Receiving Countries / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)
5. Migration management: Welcoming refugees from Ukraine. URL: Migration management: Welcoming refugees from Ukraine (europa.eu)
6. Vankova Z. Circular Migration and the Rights of Migrant Workers in Central and Eastern Europe. URL: Circular Migration and the Rights of Migrant Workers in

Central and Eastern Europe: The EU Promise of a Triple Win Solution | SpringerLink

REFERENCES:

1. Duszczuk M., Kaczmarczyk P. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. (2022). URL: The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges – Intereconomics
2. Forced migration and the war in Ukraine (February 24 — March 24, 2022). (2022). URL: Forced migration and the war in Ukraine (February 24 — March 24, 2022) | Cedos
3. How the EU manages migration flows. (2022). URL: How the EU manages migration flows – Consilium (europa.eu)
4. Kul Ya. Opportunities And Challenges Of International Migration For Sending And Receiving Countries. (2007). URL: Opportunities And Challenges Of International Migration For Sending And Receiving Countries / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)
5. Migration management: Welcoming refugees from Ukraine. (2022). URL: Migration management: Welcoming refugees from Ukraine (europa.eu)
6. Vankova Z. Circular Migration and the Rights of Migrant Workers in Central and Eastern Europe. (2020). URL: Circular Migration and the Rights of Migrant Workers in Central and Eastern Europe: The EU Promise of a Triple Win Solution | SpringerLink

Migratory flows to EU taps: challenges and ways of regulation

Shvets Svitlana Leonidivna

Candidate of Political Science,
Lecturer at the Department of Political
and Law
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivska str., 26,
Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2886-1537

The article examines the transformation of migration flows to EU countries, as well as challenges for states and ways of regulating migration flows. It was determined that the migration flow couldn't be stopped, and migration is a constant phenomenon that has always accompanied human society throughout its development. However, the trend of searching for a better place to live and moving from regions with economic and socio-political problems to stable and richer ones has continued to this day. Therefore, the European region remains the recipient region for the majority of migration flows from the Middle East and the Maghreb countries. With the beginning of the open and full-scale war of Russia against Ukraine, the number of migration flows from Ukraine increased, therefore the border countries of Europe received an additional challenge and burden on their political system. Migration processes have both positive and negative consequences for donor and recipient countries. This was repeatedly mentioned by both Ukrainian and foreign researchers. Modern migration flows caused by refugees intensify the movement of people along migration corridors (including labor and education), which prompts recipient states to modernize migration policies and manage the new migration flow. Currently, there is an intensification of migration flows to countries bordering Ukraine (Poland, Slovakia, Romania, Moldova, Hungary), but the main migration corridor remains between Ukraine and Poland. The article determines that the integration of migrants into society is more of a reality than a necessity, as this tactic proved effective during the migration crisis of 2015. The model of circular migration, which partially solves the problems of both donor countries and recipient countries, is also being studied.

It is substantiated that the forced migration of Ukrainians leads to new immigration challenges and prompts governments to modernize the directions of migration policy or its separate provisions. So, one of the priority directions is the socialization of immigrants, which is actively continuing in the future. The migration crisis of 2015 showed the necessity and importance of this direction. The integration of immigrants into society is an important component of any migration policy.

Key words: migration, migration process, integration of immigrants, migration policy, transformations, regulation of migration flows.